

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Світлана Макух, викладач

Дрогобицького державного педагогічного університету
ім. І. Я. Франка

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

На основі аналізу обсягів внутрішніх і зовнішніх джерел фінансування наукових та науково-технічних робіт обґрунтовано значущість іноземного капіталу в модернізації народногосподарського комплексу країни.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень і публікацій. Безперечно, поява України на світовому ринку як незалежної держави ставить її перед фактом вступу в конкурентну боротьбу за кращі умови збуту товарів і послуг національного виробника як з економічно розвинутими країнами, так і з колишніми країнами соціалістичного типу ведення господарства. А це в умовах обмеженості власних фінансових ресурсів, в кінцевому результаті, призводить не тільки до пошуку можливих форм залучень зовнішнього капіталу, але й до розуміння необхідності ведення конкурентної боротьби за нього.

Зазвичай під *конкурентоспроможністю країни* розуміють рівень, на якому вона може виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам світового ринку (при цьому беруть до уваги і одночасне підтримання й збільшення доходів населення, та здатність самогенерувати поліпшення своїх світогосподарських позицій). Проте цей термін часто ототожнюють з її *“конкурентоздатністю”*. В той час, як *перший*, на думку науковців, визначається лише цінovими, якісними та інш. характеристиками (тобто конкурентними перевагами) конкретного товару чи послуги; а *другий* – здатністю до випуску та реалізації товарів і послуг у визначених обсягах (які і є конкурентоспроможними внаслідок наявності цих характеристик).

Говорячи ж про *конкурентоспроможність галузі*, мають на увазі такі показники, як: чистий експорт, частка імпортованої продукції на внутрішньому ринку; обсяг продаж; частка у світовому виробництві даного виду продукції; інфраструктури та агреговані ресурсні характеристики; чистий дохід на одного зайнятого і т.д. Частка ж на внутрішньому і світових ринках, обсяги продаж ресурсний потенціал, чистий дохід на одного зайнятого тощо (конкурентоспроможним є підприємство, яке здатне в умовах відкритої економіки тривалий час залишатись прибутковим)

– це показники *конкурентоспроможності підприємства* [2, 41]. Те, як впливає галузь на визначення профілю міжнародної спеціалізації країни теж має велике значення. І якість продукції є вирішальним чинником для забезпечення конкурентоспроможності її як на вітчизняному, так і світовому ринках.

Оскільки *конкурентоздатність* має багаторівневу структуру (формується зовнішніми і внутрішніми умовами і вимогами до виробника), внутрішні умови повинні бути адекватними зовнішнім (їх невідповідність приводить до системної несумісності виробника та зовнішнього ринку). Як вважають, саме така несумісність і характерна для більшості українських підприємств.

Відтак **мету статті** визначає потреба здійснення цілісного аналізу ролі *іноземних інвестицій* у можливих формах модернізації та реформування народного господарства країни з точки зору його включення у зовнішньоекономічну діяльність.

Виклад основного матеріалу. Оскільки *“шляхи і умови досягнення різними країнами стану конкурентоспроможності відмінні, бо самі країни відмінні за своїми кількісними і якісними характеристиками, за тими чи іншими класифікаційними ознаками”* [2, 44], дуже небагато галузей української економіки сьогодні можуть конкурувати із зарубіжними компаніями, в яких незрівнянно більший технологічний і фінансовий капітал, а також уміння працювати на ринку. А економічні умови реалізації міжнародних інвестиційних програм (як приклад: згідно з оцінками експертів норма прибутку на вкладений капітал в будівництво заводу у Західній Європі – 38,6% з окупністю за 6 років, а в Україні 21% – 11 років) в країнах реципієнтах виступають головними факторами впливу на процес і обсяги залучення іноземного капіталу.

Перші кроки на шляху розв’язання цієї проблеми було зроблено державою на основі

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

прийняття Програми приватизації 1992 р., яка і передбачила *активну участь іноземних інвесторів* у цьому процесі, надаючи їм можливість брати участь у придбанні власності державних підприємств (до 15% фонду державного майна). Проте наступні дії уряду дещо сповільнили темпи і зменшили обсяги надходжень інвестиційних іноземних фінансових потоків у економіку країни, хоча [4] аналіз кількості об'єктів ЄДРПОУ станом на 1 січня 2005 р. за *формами власності* в Україні і показує найбільший приріст у 1997 – 2004 рр. в 2,2 рази (9063 і 4041) об'єктів *власності міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав* (до них відносять зареєстровані в Україні підприємства зі 100% іноземною інвестицією, представництва та філії міжнародних організацій та юридичних осіб).

Дослідження політичної, економічної і соціальної ситуації в Україні, проведене у 1999 – 2001 рр. під керівництвом президента американсько-української інвестиційної компанії Sigma Bleyzer Майкла Блейзера* (акцентоване на залученні іноземного приватного капіталу в економіку України) [7, 8], представлено 29 березня 2001 р. у Вашингтоні** наступне коротке резюме спеціаліста дослідження: *основа демократизації українського суспільства і його європейської інтеграції – це економічний ріст держави, зумовлений надходженням прямих іноземних інвестицій*.

Міжнародна цільова група приватного капіталу (International Private Capital Task Force) на основі дослідження прийшла до висновку, що значний ріст економічного розвитку в Україні можливий тільки при умові перетворення країни в демократичну державу, що розвиває політичну стабільність і незалежність; прагненні досягнути рівня економічного процвітання, необхідного для інтеграції в Європейську і світову економіку.

Зауважимо, що ПІІ виступають важливим чинником і при визначенні пріоритетів структурної перебудови будь-якої країни. Не виняток – і Україна! Саме динаміка обсягів ПІІ в окремі галузі економіки дає можливість точніше визначити *конкурентоспроможність продукції підприємств*, та її відповідність кон'юктурі

світового ринку (тобто “ринкову нішу”, яку вона може зайняти).

Оскільки структура світових товарних ринків і характерний для кожного із рівнів спосіб конкуренції зумовлюють і зовнішньоекономічну політику держави, Україні при виробленні стратегії виходу її продукції на світовий ринок варто взяти до уваги наявність великої кількості підприємств та організацій, сума збитків яких обчислюється сотнями млн.грн. Від вибору ринку, характеру товарів і конкуренції й залежатиме співвідношення в політиці лібералізму, протекціонізму та диференціації рівня захисту внутрішнього ринку щодо тих чи інших видів товарів. Відтак необхідність вироблення чіткої програми підтримки українського виробника, а також механізмів протекціоністського захисту є очевидною.

Традиційно *світовий ринок* як систему, з певною умовністю аналізують на таких рівнях: *нижчий “рівень”* – ринок базових товарів (сільськогосподарської продукції і продукції видобувної промисловості), де основою конкуренції виступає не стільки ціна, скільки споживчі властивості продукції, її якість;

середній “рівень” – ринок середньо- і низькотехнологічних (в основному працеінтенсивних) готових виробів і півфабрикатів (конкуренція тут хоч і набуває все більш жорсткого характеру, проте не такою мірою, як “нагорі”);

вищий “рівень” – ринок високотехнологічної продукції (сфера запеклої конкуренції між постіндустріальними країнами, які втягнуті в безкінечні перегони науково-технічних інновацій і не зацікавлені у появі на цьому полі нових претендентів на якусь частину даного ринку) [3].

У міру підняття на “верхні” рівні ринку, як вважають, зростає небезпека конкуренції для національної промисловості (переваги іноземних постачальників в неціновій конкуренції можуть привести до витіснення місцевих виробників товарів та послуг, навіть з внутрішнього ринку), що тягне за собою посилення захисних заходів. Тому важко не погодитися з твердженням, що в недалекому майбутньому “ринковою нішею” для українських товарів залишаються лише деякі країни СНД і “третього світу”. І єдино можливий шлях [1, 43], здатний забезпечувати реальне

* робоча група залучення іноземного приватного капіталу (IPCTF) була організована за ініціативою компанії Sigma Bleyzer й в своєму складі налічувала представників міжнародних банківських організацій, українського уряду, провідних приватних економічних організацій, великих іноземних компаній, що працюють в Україні (тобто: корпорації ASCO, Coca-Cola, Price Waterhouse-Coopers, Commerzbank AG, City Bank, Торгівельної палати США, Credit Lyonnais, ЄБРР, Єврокомісії, МВФ, посольства США, МБРР, МФК, Гарвардського університету міжнародного розвитку).

** організатором виступив Центр стратегічних міжнародних досліджень (CSIS).

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

входження економіки України до системи міжнародного поділу праці, полягає в спеціалізації на виробництві наукомісткої продукції – машин, устаткування, приладів, складної військової техніки, і, без сумніву, в розвитку АПК.

В умовах НТР і, відповідно, скорочення життєвого циклу устаткування, машин, приладів, високотехнологічних споживачів товарів, вирішальною перевагою в галузі міжнародної торгівлі є здатність забезпечити і утримати “технологічний відрив” від зарубіжних конкурентів (тобто постійно створювати і освоювати дедалі новіші технології та продукти на базі масштабного потоку інновацій) [1, 45].

Розуміння важливості цієї проблеми [5] підтверджується зростанням обсягів фінансування наукових та науково-технічних робіт за рахунок державного бюджету. Так, у 2000 р. вони зросли у 2,5 раза у порівнянні з 1995 р. (244,9 млн. грн.), й становили 614, 5 млн. грн. (відповідно їх приріст у 1996 – 2000 рр. до попереднього року становив – 1,54; 1,24; 0,78; 1,18; 1,44;). Темпи приросту у 2001 – 2003 рр. порівняно з 2000 р. становили відповідно 1,22; 1,21; 1,74.

Значне збільшення обсягів фінансування за рахунок власних коштів підприємств спостерігалася у 1996 р. (18,3 млн. грн.) – приріст 1,25 попереднього року (14,6 млн. грн.); 1997 р. (33,2 млн. грн.) – приріст 1,8; відповідно – 1,18 у 1998 р. (39,2 млн. грн.) й 1,58 у 1999 р. (62,0 млн. грн.). Проте у 2000 р. показник приросту дорівнював лише 0,99 (61,3 млн. грн.) минулорічного. В той час, як у 2001 р. вони різко зросли до 210,4 млн. грн. (тобто в 3,04 раза), у 2002 р. (146,7 млн. грн.) дещо знизилися (темпи приросту у порівнянні з 2000 р. – 2,04), й знову зросли у 2003 р. до 228,5 млн. грн. (темпи приросту до 2000 р. – 3,07).

Аналіз інших джерел фінансування показує значну активність з боку іноземних замовників: при прирості у 1996 – 1997 рр. (порівняно з попереднім роком) 1,57 раза (169,4 млн. грн. у 1996 р.; 101,9 млн. грн. у 1995 р.), й – 1,71 у 1997 р. (273,8 млн. грн.), що значно перевищує показники приросту обсягів фінансування за рахунок коштів вітчизняних замовників: 1,4 раза у 1996 р. й 1,38 – у 1997 р. У наступні 1998 – 2000 рр. – майже однакові темпи приросту обсягів фінансування наукових та науково-технічних робіт, як за рахунок коштів вітчизняних замовників (1,10; 1,21; 1,31;), так і іноземних держав (1,10; 1,24; 1,33). Хоча, у 2001 – 2003 рр. динаміка показників дещо інша: приріст до попередніх років відповідно становив 1,006; 1,02; 1,4 рази (коштів вітчизняних замовників), та 1,16; 1,23; 1,31 (кошти замовників

іноземних держав).

Проте активність промислових підприємств з впровадження інновацій у різних регіонах України є досить нестабільною. Найбільш активними у цьому плані є *Донецька* (кількість підприємств у 1995 р. – 203, у 1998 р. – 186; у 1999 р. – 176; у 2000 р. – 178); *Львівська* (141, 76, 59, 73 – у відповідні роки), й *Харківська* (124, 97, 107, 96) області. З них: у *Донецькій* області впроваджували нові технологічні процеси протягом досліджуваних років – 69, 61, 45, 50 підприємств; у *Львівській* – 57, 28, 15, 17 ; й *Харківській* – 47, 29, 34,35; а це також одні з найвищих показників по Україні.

Ці ж області є лідерами щодо освоєння виробництва нових видів продукції, незважаючи на досить вагоме зменшення кількості їх підприємств у 2000 р. порівняно з 1995 р.: *Донецька* область нараховувала 160 підприємств у 1995 р.; і лише 141 у 2000 р., відповідно *Львівська* 122 і 72; *Харківська* – 112 і 86.

В цілому ж по Україні спостерігалася тенденція до зменшення кількості промислових підприємств, що впроваджували інновації – у 1995 р. – 2002, у 1998 р. – 1503, у 1999 р. – 1376; і лише в 2000 р. її було подолано, тобто приріст до 1999 р. становив 1,08 (1491), в 2001 р. – 1,008 (1503). Та, з 2003 р. (1126) спостерігається знову значний спад у 1,34 раза до 2002 р. (1506).

Зменшувався при цьому і показник їх питомої ваги – від 22,9% у 1995 р. до 13,5% у 1999 р., й відповідно – 14,8% у 2000 р. В десятку областей, показник питомої ваги промислових підприємств яких значно перевищував середній показник по Україні 1995 р. входили такі, як: *Київська*, *Рівненська*, *Волинська*, *Донецька*, *Запорізька*, *Сумська*, *Львівська*, *Полтавська*, *Херсонська*, *Харківська* і м. *Київ*.

Та вже протягом 1998 – 1999 рр. у *Запорізькій* області цей показник зменшився у 1998 р. (13,4%) в 2,7 раза до 1995 р. (31,0%); у *Львівській* – у 2,34 раза (відповідно показники 12,1% і 28,3%); у *Рівненській* – у 1,86 раза (18,2% і 33,8%); по м. *Києву* – у 2,4 раза (11,8% і 28,8%), а у 1999 р. був найменшим і значно нижчим за середній показник по країні.

На основі аналізу статистичної інформації приходимо до висновку, що 1999 р. був найбільш несприятливим для впровадження інновацій промисловими підприємствами всіх регіонів України, оскільки він характеризується найнижчими показниками питомої ваги промислових підприємств, що впроваджували інновації до загальної їх кількості у регіоні, серед досліджуваних 1995 – 2000 рр.

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

Так, у *Одеській* області цей показник становить лише 2%, що у 6,75 рази менше від середнього показника по Україні: у *Кіровоградській* – 6,2%; *Закарпатській* – 7,9%, *Львівській* – 8,4%; *м. Севастополі* – 8,1%.

У 2000 р. у *Волинській* (24,2%), *Полтавській* (18,5%), *Херсонській* (18,8%) областях спостерігалось подальше зменшення кількості підприємств, що впроваджували інновації, проте і ці показники їх питомої ваги значно перевищували середній показник по країні. В той час, як показник у *Запорізькій* області (11,6%) був у 2,67 рази меншим ніж у 1995 р. (31,0%), у *Львівській* (10,3%) – у 2,74 рази, у *Рівненській* (13,7%) – у 2,47 рази; у *Черкаській* (12,8%) – у 2,23 рази меншим, ніж у 1995 р. (28,5%) – а це нижче середнього показника по Україні, що й не дало змоги їм утриматися в 10-тці областей-лідерів.

Щодо *освоєння виробництва нових видів продукції з галузями промисловості*, то тут безумовно є лідером *машинобудування та металообробка*. Незважаючи на різке зменшення кількості найменувань нових видів продукції у 1998 р. порівняно з 1995 р., й подальше незначне їх зростання у наступні 1999 – 2000 рр., – це практично єдина галузь, яка взмозі освоїти щорічно декілька сотень нових видів *устаткування, машин, апаратів, приладів*: у 1995 р. – 915 найменувань, в т.ч. у *машинобудуванні* 815; у 1998 р. – 424 (у 2,16 рази менше ніж у 1995 р.), в т.ч. у *машинобудуванні* 397 (у 2,05 рази менше); у 1999 р. – 448, в т.ч. – 430 у *машинобудуванні*, й у 2000 р. – 579 і 533.

Для порівняння – у *чорній металургії* ці показники становлять у досліджувані роки – 6,1,3,7 найменувань; у *хімічній та нафтохімічній промисловості* – 1,1,4,3; у *легкій* – 6,5,2,2; у *харчовій* – 16,4,4,19; і найгірше становище у *кольоровій металургії*, де протягом 1995 – 2000 рр. не освоєно виробництво жодного нового виду продукції.

Проте за показниками кількості найменувань *нових видів освоєних виробництв матеріалів, виробів та продуктів* на 1-му місці впевнено – *легка промисловість* (приріст 1,52 у 2000 р. (5654 найменувань) до 1995 р. (3724)); 2-му – *харчова промисловість* (темпи приросту у 2000 р. (4203 найменувань) – 1,56 до 1995 р. (2688)).

Провідні позиції займають ці галузі і стосовно освоєння виробництва *нових видів товарів народного споживання*: так, темпи приросту у 2000 р. (порівняно з 1998 р.) становили у *легкій промисловості* 1,88 з відповідними показниками кількості найменувань – 5554 і 2952; й відповідно у *харчовій промисловості* 4192 і 3597.

В інших галузях, навпаки, спостерігалось різке зменшення кількості найменувань нових видів товарів народного споживання, виробництво яких було освоєно на промислових підприємствах: у *паливній промисловості* в 2 рази у 2000 р. [5], до 1995 р.; у *чорній металургії* – 1,87 (відповідно 31 і 58); у *хімічній та нафтохімічній промисловості* – 1,52 (159 і 241); у *машинобудуванні та металообробці* – 2,28 (563 і 1286); у *промисловості будівельних матеріалів* – 1,45 (47 і 68); у *медичній промисловості* – 1,85 (71 і 131).

На основі аналізу *освоєння виробництва нових видів продукції* на промислових підприємствах за *регіонами* у 1995 – 2000 рр., незважаючи на наявність тенденції поступового зменшення кількості найменувань (*машин, устаткування, апаратів, приладів*), найбільшу активність підприємств зауважуємо у *Запорізькій* області (173 найменувань у 1995 р. при темпах спаду – 4,8 рази у 2000 р. (36) у порівнянні з 1995 р.) хоча у 2004 р. (101) вона займала лише 8 місце; у *Харківській* – темпи спаду – 2,10 рази (відповідні показники 120 і 57), у 2004 р. (191) – 4 місце; у *Донецькій* – при темпах спаду – 2,45 (103 і 42), у 2004 р. (151) – 5 місце; й *Львівській* – при темпах спаду – 2,03 (65 і 32), у 2004 р. (182) – 3 місце.

Незначні темпи приросту спостерігались лише у *Полтавській* – 1,33 (46 найменувань у 1995 р. і 61 – у 2000 р.); у *Хмельницькій* – 1,11 (відповідно 36 і 40 найменувань); у *Вінницькій* – 2,55 (11 і 28); і *Волинській* областях – 2 (6 і 12), й хоч, станом на 1 січня 2005 р. вони дещо зросли, проте і надалі залишаються одними з найнижчих по Україні.

Таким чином, у *десяти регіонах*, на промислових підприємствах яких *освоєно найбільшу кількість найменувань нових видів продукції* (машин, устаткування, апаратів, приладів) протягом 1995 – 2000 рр. входять такі, як: *Запорізька, Харківська, Донецька, Львівська, Сумська, Полтавська, Дніпропетровська, Хмельницька, Київська і м. Київ*.

А за кількістю найменувань *нових видів матеріалів, виробів та продуктів*, виробництво яких є *основним* на промислових підприємствах регіонів, беззаперечним лідером, як не дивно, виступає *Львівська* область: у 1995 р. – 1138 найменувань (що в 1,35 раз більше ніж у *Донецькій* області, яка посідала в цей час 2-ге місце – 841 найменувань); у 1998 р. – 984 (що в 1,16 разів більше показника *м. Києва* (845), який позиціонувався на 2-му місці); у 1999 р. – 1123, а це, відповідно, 2-га позиція після *Донецької* області з показником – 1316 (що в 1,17 більше); й

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

1210 – у 2000 р. (теж 2-ий результат після м. Києва, показник якого в 1,64 р. перевищив показник Львівської області і становив – 1986 найменувань).

Стосовно ж освоєння виробництва нових видів товарів народного споживання протягом 1995 – 2000 рр., то на промислових підприємствах Львівщини показники кількості їх найменувань є найвищими по всій Україні: у 1995 р. – 1047 найменувань, у 1998 р. – 925, у 1999 р. – 1072, й у 2000 р. – 1128.

Київ протягом досліджуваного періоду теж утримується стабільно на 2-му місці з показниками – 694, 678, 896, 1093. 3-тє місце у 1995 р. займала Донецька область, освоївши виробництво 671 найменування товарів народного споживання; проте вже у 1998 – 1999 рр. на цю сходинку перемістилася Харківська область (відповідні показники 672 і 795); а в 2000 р. її витіснила Вінницька область, яка завдяки своїм вагомим темпам приросту (1,74 рази до 1995 р.) значно наблизилася до пари регіонів-лідерів.

Дослідження ж впровадження прогресивних технологічних процесів на промислових підприємствах України за галузями промисловості, незважаючи на помітне зниження їх показників з року в рік, дозволяє нам позиціонувати на 1-му місці машинобудування, в якому у 1995 р. було впроваджено 1440 таких процесів (з них маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних – 480); у 1998 р. відповідно 542 і 180; у 1999 р. – 529 і 163; у 2000 р. – 680 і 155, у 2004 р. – 1070 і 385.

Для легкої і харчової промисловості, які займають відповідно 2-ге і 3-тє місця, ці роки супроводжувалися поступовим зменшенням показників кількості даних процесів: темпи спаду – 3,71 рази у 2000 р. (87 процесів) до 1995 р. (323 процеси) та 45 процесів (спад у 7 разів) у 2004 р. у легкої промисловості; й – 1,64 у харчовій (у 2000 р. – 130 процесів, а в 1995 р. – 213), у 2004 р. нараховувалося лише 192 процеси.

Значно активізувала харчова промисловість і впровадження прогресивних технологічних, маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних процесів, за параметрами кількості показників яких протягом 1995 – 1999 р. стабільно утримувала 2-ге місце серед інших галузей промисловості, у 2004 р. – 4-тє.

Загалом у більшості галузей спостерігається зменшення кількості впровадження прогресивних маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних технологічних процесів: у 2 рази – в електроенергетиці (2 процеси у 2000 р. й – 4 у 1995 р.); у 1,39 рази – в хімічній та

нафтохімічній промисловості (відповідно 28 і 39); у 3,12 рази – у машинобудуванні та металообробці (176 і 549); у 2,56 рази – у деревообробній промисловості (9 і 23); у 4,53 рази – у легкої промисловості (15 і 68).

Причому найбільшу активність тут проявляють промислові підприємства, які знаходяться у колективній власності: у 1995 р. – 716 процесів з 1776; у 1998 р. – 350 з 1048; у 1999 р. – 332 з 1048; у 2000 р. – 332 з 913; у 2000 р. – 123 з 320; а також у державній з показниками у відповідні роки 320 з 1143; 113 з 292; 86 з 285; 47 з 93.

Підприємства приватної форми власності протягом 1995 – 1998 рр. не впроваджували жодного прогресивного технологічного процесу, і лише у 1999 р. – було впроваджено всього 3, а у 2000 р. – 1 (вони стосувалися маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних).

Деяку іншу ситуацію виявляємо при аналізі кількості винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій на промислових підприємствах залежно від форм їх власності. Найбільшу численність таких осіб спостерігаємо на промислових підприємствах державної форми власності; на другій сходинці – підприємства колективної, на третій – комунальної власності. Найгірше становище на підприємствах приватної власності, де показники їх кількості мізерні у 1995 р. – 10 осіб, у 1998 р. – 5, у 1999 р. – 1 особа; у 2000 р. – 10.

Уцілому по Україні їх чисельність у 2000 р. (45140 осіб) скоротилася в 1,44 рази до 1995 р. (64818). Така ж ситуація на підприємствах державної власності (у 2000 р. – 25168 осіб, що в 1,6 рази менше ніж у 1995 р. – 40339 осіб); колективної (у 2000 р. – 19335 осіб, що в 1,21 рази менше ніж в 1995 р. – 23407 осіб); й комунальної (у 2000 р. – 627 осіб, що в 1,62 рази менше, ніж 1995 р. – 1014 осіб).

На підприємствах, які знаходились у власності інших держав, їх було лише 27, а у власності міжнародних організацій та юридичних осіб інших держав – 21 особа (1995 р.). У 1998 – 2000 рр. показник їх кількості дорівнював нулю.

У розрізі галузей економіки найбільша кількість винахідників, авторів промислових зразків і раціоналізаторських пропозицій у чорній металургії – 11934 особи у 2000 р. (хоча, це у 1,13 менше, ніж у 1995 р. (13528 осіб)); у машинобудуванні та металообробці – 5275 осіб (у 2,24 рази менше ніж у 1995 р. (1822 осіб)); й у транспорті – 6478 (у 1,13 рази менше ніж у 1995 р. (11822 особи)). На 4-тій сходинці протягом

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

1995 – 2000 рр. стабільно знаходиться (незважаючи на певні спади їх чисельності від 3931 особив в 1995 році до 3727 у 1998 р., й 3449 у 1999 р.) наука та наукове обслуговування, у 2000 р. – це вже 3962 особи.

У розрізі регіонів, такі області, як *Донецька* (9719 осіб у 2000 р., що у 1,43 менше, ніж у 1995 р.), *Дніпропетровська* (8437 осіб у 2000 р., що у 1,35 рази менше ніж у 1995 р.) протягом досліджуваного періоду постійно посідали 1 та 2 сходинки.

Практично в усіх регіонах України спостерігалася тенденція до зниження показника їх чисельності, і лише по *Києву* це падіння вдалося призупинити, й уже у 2000 р. тут нараховувалося 3275 осіб, що в 1,21 рази більше, ніж у 1995 р. (2704 особи). Ці ж області мають і найвищий показник *винахідницької активності працівників*, зайнятих в економіці, на 10000 чол. працюючих.

У *Дніпропетровській* області він становив 78,4 у 1995 р. (що у 2,21 рази вище середнього показника по Україні – 35,5); 71,4 у 1998 р. (у 2,29 рази більше середнього показника – 31,2); 76,9 у 1999 р. (у 2,5 рази більше середнього показника – 30,8); 75,9 у 2000 р. (у 2,3 рази більше середнього показника – 33,0).

Донецька область дещо поступається *Дніпропетровській*, хоча параметри її показників лише у 2,01 рази перевищують у 1995 р. (71,3) середній показник України; у 1,97 рази в 1998 р. (61,6); у 1,94 рази в 1999 р. (59,7); у 2,08 рази в 2000 р. (65,8).

Найнижчі показники *винахідницької активності* працівників, зайнятих в економіці, за регіонами спостерігаються у *Закарпатській* області (у 1995 р. – 9,0 на 10000 працюючих, що у 3,94 рази менше середнього показника по Україні; у 1998 р. – 5,8; що у 5,38 рази менше; у 1999 р. – 7,0; що у 4,4 рази менше; у 2000 р. – 6,6; що у 5 разів менше середнього показника по Україні); *Херсонській* (відповідно у 2,65; у 4,95; 4,81; 4,93 рази менше від середнього показника по Україні), й *Рівненській* (показники – 3,09; 4,22; 3,85; 4,23).

Як не дивно, до цієї групи можна віднести і *Київську* область, де у 1995 р. (10,1) цей показник був у 3,51 рази менший від середнього показника по Україні; у 1998 р. – у 3,12 (10,0); у 1999 р. – у 4,89 (6,3); у 2000 р. – у 3,67 (9,0).

У цілому ж для всіх регіонів України протягом 1995 – 1998 рр. є характерним зменшення параметрів показника *винахідницької активності* працівників, зайнятих в економіці (крім *Харківської*, *Запорізької* областей та м. *Києва*, де спостерігалася незначне їх збільшення).

Ситуація дещо стабілізувалася у 1999 р., з якого почалося певне їх зростання. Та *відсутність достовірної статистичної інформації в Україні часом перешкоджає з'ясування реальної картини стану справ* у будь-якій галузі чи регіоні країни, а подекуди ставить під сумнів і достовірність отриманих результатів й висновків зроблених на підставі аналізу цих статистичних даних.

Висновок. Досліджуваний період 1995 – 2005 рр. характеризувався такими фактами в економіці країни:

- для України *найефективнішим шляхом залучення іноземних інвестицій* виявилось *створення спільних підприємств (СП)*;

- найперспективнішими ж галузями для ПП були *хімічна, металургійна, харчова (особливо переробка сільськогосподарської продукції)*, а також *транспортування вантажів територією України*;

- у більшості регіонів України зменшилася кількість промислових підприємств, що впроваджували *інновації* (тобто, здійснювали механізацію та автоматизацію виробництва, впроваджували нові технологічні процеси й освоювали виробництво нових видів продукції), та їх питомо вага у загальній кількості підприємств регіону;

- тривалий спад показників впровадження *прогресивних технологічних процесів* протягом 1995 – 1999 рр. у всіх галузях промисловості країни вдалося призупинити у 2000 р. – лідери *металообробка, машинобудування й чорна металургія* (хоча, щодо кількості з них *прогресує маловідходних, ресурсозберігаючих, безвідходних – харчова промисловість* виходить на друге місце);

- лідерами серед *регіонів* країни щодо *освоєння виробництва нових видів продукції* на промислових підприємствах – були *Львівська* область і м. *Київ* (в яких спостерігається стала тенденція росту з року в рік, тоді як в інших регіонах у наявності – то збільшення, то зменшення параметрів їх показників);

- *очевидною є наявність найбільшої активності винахідницької діяльності у найбільш розвинутих промислових регіонах країни і у експорторієнтованих галузях економіки України* (хоча, і ці показники є досить мізерними, якщо взяти до уваги їх розрахунок на 10 000 працюючих);

- незважаючи на те, що обсяги фінансування наукових та науково-технічних робіт за кошти вітчизняних замовників значно перевищують параметри обсягів коштів іноземних держав,

ВАГОМІСТЬ РОЛІ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В МОДЕРНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ КРАЇНИ

темпи приросту останніх, проте, з року в рік набагато вищі;

- залишаються на низькому рівні параметри показників кількості придбаних нових технологій (з них прав на патенти, ліцензії на використання об'єктів промислової власності); максимальні показники станом на 1 січня 2005 р. – 38 одиниць (хімічна і нафтохімічна промисловість); 15 одиниць (харчова промисловість та перероблення сільськогосподарських продуктів); 10 (машинобудування).

Тож не дивно, що за принципом нового поділу світу не на ідеологічній, а на технологічній основі (світ поділено на країни – “технологічні новатори”, “технологічні послідовники”, “технологічно відсталі”), запропонованим Джеффри Саксом у статті “Нова карта світу”, Україну (як і Росію) за кількістю патентів, рівнем захисту інтелектуальної власності, тощо – віднесено до групи “технологічно відсталих країн” [6]. А за звітом Світового економічного форуму про конкурентоспроможність європейських країн та звітом про перехідні економіки за 2001 – 2002 рр. (рівень інституціоналізації) Україна посідала 17 місце серед 25 країн СНД та Центральної і Східної Європи з показником – 6,4; Угорщина – 8,0 (1 місце), Таджикистан – 14,3 (останнє) [9].

Ця досить загрозлива ситуація може призвести до поглиблення розриву між Україною та країнами – “технологічними новаторами”. А щоб уникнути цих небажаних наслідків слід радикально змінити структуру державних витрат на освіту, враховувати динамізм розвитку світової економіки й високий рівень продованих технологій. І запорукою успішної інтеграції України у світогосподарські процеси за таких умов виступатимуть:

- наявність як внутрішніх, так і зовнішніх, джерел інвестицій;

- удосконалення методики вироблення стратегії і тактики представлення українських товарів і послуг на міжнародному ринку з подальшим його завоюванням у перспективі;

- удосконалення діючої та створення нової нормативно-законодавчої бази науково-технічної

і дослідницької діяльності;

- збільшення обсягів державного фінансування такої галузі, як наука та наукове обслуговування, й створення сприятливих умов для залучення додаткових коштів за рахунок інвесторів – підприємств різних форм власності;

- обов'язкова участь у різноманітних міжнародних виставках-ярмарках, що надасть можливість краще ознайомити споживача з новими видами товарів і послуг, продемонструвати їхні переваги і якісні характеристики;

- розроблення і застосування комплексних систем стимулювання й підтримки науково-технічних досліджень;

- жорсткий контроль за статистичною звітністю (удосконалення, можливо, подекуди й спрощення форм звітності).

1. Богиня Д., Волинський Г. Структурна перебудова економіки і проблема інвестицій. // Економіка України. – 1997. – № 12. – С. 42 – 45.

2. Губський Б.В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі. – К., Наукова думка. – 1998., – 390 с.

3. Сильвестров С. Мировое хозяйство: новые тенденции развития. // Российский экономический журнал. – 2000. – №8. – С. 63 – 65.

4. Статистичний бюлетень за січень 2005 р. К.: 2005 р.

5. Статистичний бюлетень за січень-серпень 2004 р. К.: 2004 р.

6. E-mail: bce11e2@aol.com. “The economist”, червень, 2000., ст. “Нова карта світу” Джеффри Сакс.

7. <http://www.sigmaleyzer.com/index.php?pid=159> 2 апреля 2001. В США разработан антикризисный план действий для Украины.

8. <http://www.sigmaleyzer.com/index.php?pid=164>

9. www.worldeconomicforum.org/globalcompetitivenessprogramme/. Звіт Світового економічного форуму про конкурентоспроможність європейських країн та звіт про перехідні економіки за 2001 – 2002 роки, табл. 1. /рівень інституціоналізації/.

В КОЖНІЙ ФРАЗІ – ДУМКА

“Мова – втілення думки”

М. Рильський